

Винницкая ОУНБ им. К.А.Тимирязева
Винницкий финансово-экономический университет
Русско-украинский культурно-просветительский центр
"Соотечественники"
Всеукраинское национальное культурно-просветительское
общество "Русское собрание "

КОНСТАНТИНОПОЛЬ

**Сборник статей и материалов
1 Подольских Кирилло-Мефодиевских Чтений**

Винница
2005

*Ю. Л. Старовойт,
к. ф. н., доцент кафедри іноземних мов ВНТУ*

**Збереження візантійських традицій.
20 монастирів святої гори
(за матеріалами грецьких друків)**

Останніми роками наш телеглядач сотні разів міг споглядати Собор Святого Петра у Ватикані в різних ракурсах та мимоволі був у курсі всього, що відбувається у католицькому центрі. І якщо провести серед наших громадян тестування, то виявиться, що всі знають останні новини з Ватикану, зате більшість не відповість, скільки на нашій території лавр, хто очолює православну паству тощо. Так що годі й розпитувати про центри православної культури, які хоч і мають світове значення, але знаходяться далеко за межами Батьківщини.

З одного боку, архітектура Ватикану, його світове значення дійсно гідні нашої уваги. Та чому цю тему нам подають нав'язливо, мало не як рекламу визнаного ходового товару, а про події у православному житті пересічний громадянин України може дізнатися, лише свідомо доклавши зусиль і за умови, що він має досвід бібліографічних пошуків. Дивина, але ми продовжуємо слідувати радянській традиції, достатньо віддаючи часу на вивчення історії дохристиянської Античності і практично абсолютно ігноруючи історію Візантії, залишаючи у свідомості тисячолітню білу пляму.

В результаті в уявленні наших громадян православна культура постає як якась провінційна, регіонально обмежена, і це при тому, що у світі є чимало православних центрів, які користуються світовою славою, до яких стікаються прочани різних конфесій втамувати духовну спрагу, а то й просто побачити і завмерти від захоплення, що такі дива можуть існувати, як заглядаються, приміром, туристи на храми Індії, Китаю, мусульманських країн тощо. І нашим поборникам слід було б більше приділяти уваги інформаційній справі, щоб доносити до простого населення правду про стан речей у всій їх яскравості, адже сучасні засоби дають для цього широкі можливості.

Зрозуміло, країною номер один для ознайомлення з історією і культурою православ'я є Греція. Саме на її території розташовані

найдавніші православні храми і пам'ятні місця, і одним з найвідоміших і найчарівніших заповідників православної культури є півострів Атос, священну територію якого у релігійному контексті іменують Святою горою (грецькою Айо Орос). Це самий східний з трьох півостровів району Халкідіка, він являє собою вузьку смужку землі шириною щонайбільше 12 км, яка тягнеться на 60 км у південно-східному напрямку в широті Фракійського моря. Приблизно на 12-му кілометрі від вузького перешийку, що з'єднує Атос з материком, починаються монастирські володіння і поступово відкриваються гірські пейзажі півострова. Висота гір — від 1 000 до 2 000 м, поступово гірські відкоси та скелясті береги стають все крутішими, в ущелинах струменять водні потоки, майже по всій території шумить густе листя дерев за винятком хіба що одного кам'яного мису та вершини гори Атос, на якій з позначки 1 500 м і до самої вершини (2 033 м) нічого не росте, зате на вершині стоїть церква, з якої на відстані у півтори сотні кілометрів в ясну погоду можна побачити Олімп, символ античної Греції. В античні часи на півострові Акти (грецькою «промінь»), як він тоді називався, існували міста, населення яких брало участь у боротьбі з нашествям Ксеркса у 480 році до н. е.

На початку візантійської епохи з розділом Римської імперії при Костянтині Великому півострів опинився у східній її частині, а при Леоні Ісавру перейшов під владу Константинопольського єпископату, оскільки деякий час згадана територія продовжувала перебування у лоні Римської церкви.

Монашество в цьому прекрасному тихому місці почало розвиватися ще у 5 столітті, та офіційне оформлення отримало лише у 963 році, коли Афанасій Великий побудував монастир Величної Лаври, поклавши таким чином початок монашому рухові Святої Гори. Тоді й затвердилася назва цих місць, яка передається з покоління у покоління разом з народним «Періволі тис Панаїас» (Сад Богоматері), оскільки за легендою Ісус подарував матері цю виняткової краси землю.

Перший офіційний статут з настановами, які повинні були направляти релігійне життя на півострові і надали автономії цій області Візантійської імперії, підписали самодержець Іоанніс Циміскіс та 56 ігуменів і старців у 972 році. Документ цей носить назву Трагос (у перекладі «цап»), оскільки саме козлина шкіра послужила

основою його укладання, і в такому вигляді він зберігається на півострові. Додамо, що греки народ веселий, і можливо, саме у такому співвіднесенні вони жартівливо батюшку називають трагосом. Це значення слова фіксується навіть словниками.

В 14 столітті після чергового тривалого (250 років) католицького правління Свята Гора підпала під владу Оттоманської Імперії. Та турки в цілому з повагою ставилися до цих святих місць і до віри монахів, чого не скажеш про численних піратів, які час від часу жорстоко пригноблювали місцеве населення.

у 1794 році там була заснована знаменита Афоньяда Схолі, духовний навчальний заклад з потужним викладацьким складом.

у 1926 році громадою був розроблений новий «Статут Святої Гори», який і досі регулює життя приблизно 1 500 монахів у 20 монастирях і так званих за традицією «залежних» людей, що при них живуть. Адже до кожного монастиря, що дотримується статутних вимог, приписуються і його «залежні» люди. Це населення скитів (маленьких помешкань з храмом у центрі, який називається головним), келій (господарств з максимум шістьма монахами) та окремих помешкань на одного монаха-анахорета. Деякі скити, як одначе і келії, і помешкання самітників, характеризуються як «норовливі», оскільки там не дотримуються загальних правил монастирів.

Управління кожним з 20 монастирів здійснює його ігумен, який довічно займає цю посаду (у скитах та келіях кервника називають старцем). Рішення ігумен приймає на нарадах з старшими монахами, які також призначаються довічно. Кожен монастир обирає також одного представника, а всі відповідно 20 представників Святої Гори формують Святу Громаду (Ієра Кінотита), що засідає двічі на тиждень для прийняття рішень по загальним для всієї спільноти півострова питанням. 4 з 20 представників, змінюючись по чергово і поступаючись своїм місцем іншим з 20, утворюють Святе Правління (Ієра Епістасія), котре здійснює виконавчу владу.

Корпус Удвоєного Собору, що об'єднує 20 ігуменів і 20 представників монастирів, збирається час від часу і тільки для вирішення питань надзвичайного значення.

День для монахів Святої Гори починається зі сходом сонця. Кожен монах (і нормативного, і «норовливого» способу життя) молиться приблизно 8 годин на день, служить (тобто працює) при-

наймні також 8 годин, годин 6 відпочиває. Врешті-решт залишається біля 2 годин на заняття самовдосконаленням чи навчанням, які здійснюються з неодмінним перебиранням мотузки з численними вузликами (комбоскіні). Запрошення до Кафолічного, тобто центрального храму кожного монастиря здійснює один з монахів, стукаючи молоточком у таландо (дерев'яну дощечку).

У володіннях Святої Гори дотримуються візантійського часу, за яким захід сонця припадає на 12-ту годину. Відповідно у січні за нашим часом це 17:30, у лютому — 18:03, а у червні-липні вже 20:45.

Відвідування монастирів дозволяється лише чоловікам і відбувається тільки морем з західної чи східної сторони. Для цього необхідно отримати дозвіл на вхід, який є своєрідним «видом на проживання» і який можна замовити і по телефону за декілька днів, оскільки число можливих відвідувачів на день суворо обмежено, а влітку приходи особливо наповнюються. Заяви подаються до бюро прочан у Салоніках, а якщо телефоном, то номери для греків та іноземних громадян окремі. При цьому слід вказати порт, з якого ви будете вирушати до півострова. По території Святої Гори пересуваються за допомогою плавзасобів, автобусом, маленькими вантажівками, які є у розпорядженні багатьох монастирів, пішки і навіть на тваринах, які можна взяти напрокат у місті Карієс (розташоване у центрі півострова).

Саме перебування в монастирях (стіл та ночівля) безкоштовне, і відвідувач може перебувати там до 3 ночей, а на 4-й день він повинен покинути обійстя. Якщо ж він бажає залишитися додатково, йому потрібно спеціально звернутися у Святе Правління у місті Карієс. Адже само собою зрозуміло, що подібні відвідини і розселення великих груп прочан пов'язані з певними проблемами. До того ж ряд монастирів бажали б не простих марних перебувань, а справжніх прочан, готових і попрацювати на території.

Під час вашого відвідування монастирів Святої Гори слід пам'ятати про шанобливе ставлення до способу життя монахів і дотримуватися затверджених правил. Найважливішою вимогою, якої потрібно дотримуватися кожному відвідувачу, є вимога суцільного спокою і дистанціювання від елементів сучасного світу, які могли б порушити традиційний плин життя монахів і збентежити їх чи ввести у спокусу. Галаслива поведінка не допускається. Не доз-

воляються музичні інструменти, шорти, капелюхи, а в деяких монастирях і короткі рукави. Забороняється купання у морі, підводне рибальство та відеозйомка, а для фотографування необхідно отримати дозвіл і здійснювати його лише у відведених місцях. Слід знати, що паління забороняється у приміщеннях для монахів, для цього також є спеціальні місця, а спиртні напої заборонені зовсім.

У всіх 20 монастирях дотримуються затверджених правил, а в окремих келіях монахи самі визначають порядок своєї діяльності на день в залежності від нагальних потреб. Двері монастирів відкриваються зі сходом сонця і закриваються з заходом. Тому прокриті повинні повертатися вчасно, і якщо ви спізналися, закриті двері до сходу сонця ніхто вам не відкриє.

А тепер коротко про деякі з монастирів Святої Гори.

Першим за своїм історичним і канонічним значенням є найстаріший Святий Монастир Величної Лаври (Ієра Моні Меїстис Лаврас), заснований у 963 році Святим Афанасієм Афонітісом за сприяння візантійського самодержця Никифора Фокаса. 15 каплиць цього монастиря ніколи не переживали пожеж і тому зберігають недоторканою свою сиву красу. В палатах обителі зберігаються предмети виняткової історичної цінності, наприклад — корони візантійських монархів.

Святий Величний Монастир Ватопедіу (Ієра Меїсти Моні Ватопедіу), який був заснований у 972 році, в ньому зберігається більше 3 000 найцінніших ікон. Він особливо шанується серед прочан, і заяву на його відвідування потрібно подавати заздалегідь.

Святий Монастир Симона Петра (Ієра Моні Симонос Петрас), заснований на початку 14 століття, відзначається високими семиповерховими стінами, які, спираючись на скелю, здіймаються над морем на 300 м. Він багато постраждав від пожеж, а в 17 столітті через варварство турок взагалі збезлюднів. Та трохи згодом монастир був відроджений руським монахом Паїсієм Величковським. Отримати притулок у цьому монастирі вважається дуже почесним.

Святий Монастир Святого Пантелеймона (Ієра Моні Аїу Пантелеїмонос) був заснований у 12 столітті нашими монахами, у зв'язку з чим його часто називають руським. До 1902 року у ньому перебувало більше 2 000 монахів східнослов'янського походження, завдяки яким в архітектурі монастиря проступають просторі флігелі. На вежі монастиря дзвонять другі за вагою у світі дзвони (13 т).

Архітектоніка монастиря надзвичайна.

У монастирях Святої Гори зберігаються неосяжні скарби найвищої духовної та історичної цінності: візантійські ікони, слов'янські рукописи, стародавні першодруки, монети, печаті, документи візантійської і поствізантійської епохи, золотаві ризи та вишивки, дерев'яні скульптури — це тільки уривчастий список десятків тисяч предметів, якими міг би пишатися будь-який музей світу. У Святому Монастирі Ксиропотама (ієра Моні Ксиропотама), наприклад, зберігається найбільший уламок Святого Хреста, подарований візантійським самодержцем Романом Лекапіносом.

На жаль, в результаті навали піратів, турецького беззаконня та інших історичних катаклізмів значна кількість цінностей була завжди втрачена. Наприклад, ряд речей, серед яких і Євангелія 9 століття, були «куплені» англійським поціновувачем старовини Керзоном у той самий спосіб, як і мармурові прикраси Парфенона.

Содержание

<i>Приветственное слово участникам Чтений</i>	5
Раздел 1	7
<i>День славянской письменности и культуры.</i>	
<i>День Кирилла и Мефодия — всеславянский Праздник</i>	7
Л. А. Кадочникова (по материалам книг: Ирины Пановой «Душа России вечная». М. 1999. Русская азбука в инициалах 11-16 вв. (Аксенова Г.В.) М. 1998	13
<i>о. В'ячеслав (Буданевич). Складнощі перекладу Святого Писання</i>	14
<i>О. П. Кадочников. «Духовность русской литературы и Украина»</i> .	16
<i>Л. А. Кадочникова. «Разбудить спящих» — великая миссия скульптора (о творчестве Вячеслава Михайловича Клыкова)</i>	26
<i>О. И. Петров. Культура, церковь и история как элементы государственной идеологии</i>	32
<i>А. А. Пономарев. Число зверя. Как выглядит самая пугающая тайна Апокалипсиса</i>	38
<i>А. В. Потапова. Мы всё ещё разбрасываем камни... О роли творческой интеллигенции в славянском мире</i>	41
<i>В. М. Сеницын. Константинополь и славянская культура</i>	56
<i>Ю. Л. Старовойт. Збереження візантійських традицій. 20 монастирів святої гори (за матеріалами грецьких друків)</i>	73
<i>С. А. Царенко. Генеза «Міста, що на полі»: походження Вінниці і сталий розвиток отаманського центру з часів ренесансу Руси дольної — Браславії — Подолля. Полемічні нотатки з теорії урбаністики</i>	79
<i>Г. С. Чернишова. Біблія в контексті української духоізної культури (до питання про переклад Біблії)</i>	92